

THE INFLUENCE OF "IDEOLOGICAL THREAT" AND "MASS CULTURE" ON THE DEVELOPMENT OF SOCIETY

U.F.Meyliyev-MTTDMQTMOI

Department of "Social Sciences"

senior teacher

Annotation: in this article, "the influence of ideological threat and popular culture on the development of society is discussed about the essence of the concept of globalization, as well as the impact and threat of globalization on the socio-political worldview of young people, topical issues of protecting young people from various information attacks, foreign ideological influences. In the context of globalization, various threats to our national morale and ways to prevent them are mentioned.

Kalit so'zlar: mafkuraviy tahdid, ommaviy madaniyat, globallashuv, mafkura, g'oya, milliy g'oya, millat, jamiyat, mafkuraviy tahdid, ma'naviyat, ma'naviy xuruj, madaniyat, ommaviy madaniyat.

«Tahdid» tushunchasi, uning shakllari va ildizlari birmuncha mukammalroq ravishda S.Otamuratov tomonidan o'rganilgan. U: «Avvalo shuni ta'kidlash lozimki, bu tushunchaning maqomiga aniq javob qaytarish murakkab masala. Chunki uni real holatda faqat qurol vositasidagi ko'rinishini aniq tasavvur etish mumkin. Boshqa barcha holatlarda ko'zga ko'rinmas, mavhum, zimdan amal qiladi. U zimdan shakllanadi va asta-sekinlik bilan yuzaga chiqib boradi hamda barqarorlik va taraqqiyotga salbiy ta'sir o'tkaza boshlaydi. Uning ana shu ta'siri moddiy borliq sifatida namoyon bo'lgandagina uni sezish, anglab yetish va ko'rish mumkin bo'ladi»¹, – degan fikrni ilgari surgan hamda unga quyidagicha ta'rifni bergan. «...Tahdidga moddiy kuch, omil va nazariy jarayon sifatida qarash mumkin. Qachonki u moddiylik asosida (qurol, vosita ko'rinishida) yuzaga keladigan bo'lsa, kuch darajasida namoyon bo'ladi. Ma'naviyat, g'oya va mafkuralar ko'rinishida yuzaga kelgan tahdidlarning barchasi ong va dunyoqarashga joylashgan bo'lsa, u asta-sekin moddiylikka aylanadi. Bu tahdidning nazariy jarayon sifatidagi jihati hisoblanadi»². Xullas, bu ta'rifda «tahdid»ning moddiy borliq, nazariy jarayon va omil sifatida namoyon bo'lishi ta'kidlangan.

Shunday qilib, «tahdid»ning yuzaga kelishida «xavf-xatar» voqea va jarayonlarda barqarorlikning amal qila boshlashida yetakchi omil vazifasini bajaradi. «Xavfsizlik»ning mavjudligi esa «tahdid»ni yuzaga kelmasligini ifoda etadi, uning barqarorlik holatiga tushib qolishi, «xavf-xatar»ning yuzaga kelishi va uning rivojlanishi to'g'ridan-to'g'ri «tahdid»ning yuzaga kelishiga olib keladi.

Mafkuraviy tahdidlardan biri «ommaviy madaniyat» niqobidagi tahdidlardir. Ushbu tahdidlarning asl mohiyatini aniqlashdan oldin, «ommaviy madaniyat»ning tushunchasini to'liq anglab yetish va uning asosiy xususiyatlarini o'rganish lozim. Zero, bugungi kunda dunyoni standart holatga keltirish, shu asosda jahon tizginini o'z qo'lga olishni istagan ayrim manfaatparast kuchlar o'zlarining axloqsizlikni targ'ib qiluvchi, millatlar milliy madaniyatini yemirishiga va insonning ma'naviy begonalashishiga olib keluvchi jarayonlarni osongina mamlakat ichkarisiga kirgizish uchun «ommaviy madaniyat»ni niqob qilib olishgan. Aynan mafkuraviy tahdidlarning mazkur ko'rinishi «ommaviy madaniyat» niqobi ostidagi mafkuraviy

¹ Отамуратов С. Глобализм и миллий-маънавий хавфсизлик (сиёсий-фалсафий таҳлил). Иккинчи нашр. – Тошкент: Ўзбекистон, 2013. – Б. 258-259.

² Ўша жойда.

tahdidlar deyilib, u doimo qo'shtirnoq ichida yoziladi. Yuqoridagi fikrlarni inobatga olgan holda shunday fikr kelib chiqadiki, ommaviy madaniyatdan salbiy maqsadlarni amalga oshirish uchun, shuningdek, undan salbiy illatlarning yuzini bekitadigan niqob sifatida foydalanganda, u, albatta, qo'shtirnoq ichida yoziladi.

«Ommaviy madaniyat» (ing. «mass culture») tushunchasiga falsafa va jamiyatshunoslik fanida XX asr o'rtalarida burjua madaniyatini ifodalovchi tushuncha sifatida paydo bo'lgan deb qaraladi. Shuningdek, ommaviy madaniyat zamonaviy madaniyatni ishlab chiqarish va iste'molchilikni tavsiflash uchun ishlatiladigan jarayon sifatida ham o'rganilgan. Ushbu madaniyat jamiyatni bir tizimga (standart) solish va nisbatan osonroq qo'lga olib boshqarishni asosiy maqsad qilib oladi. Ushbu jarayonda ishlab chiqarish mahsulotlariga alohida e'tibor qaratilib, ular bir xil (standartlashtirilgan) holatga keltiriladi, hamda omma ongiga yetkaziladi. Bizningcha, «ommaviy madaniyat»ning muhim belgisi bu inson faoliyatini uzluksiz absurd xatti-harakatga yo'naltirish, undagi ko'ngilxushlik, lazzatlanish tuyg'usini junbushga keltirishi bilan xarakterlanadi.

«Ommaviy madaniyat» iborasi XX asrning ikkinchi yarmidan qo'llana boshlangan bo'lsa-da, uning ijtimoiy-tarixiy ildizlari juda uzoq asrlarga borib taqaladi. Ontologik nuqtai-nazardan «Ommaviy madaniyat»ning tarqalishi makon va zamonda turlicha kechgan. Qadim davrlarda ham «ommaviy madaniyat»ni tarqatish bilan shug'ullanilgan. O'sha zamonlarda bu ish bilan band bo'lgan maxsus xufiya idoralari tashkil etilgan. Shuningdek, savdogarlar, sayyohlar, olimlar ham bu ishga jalb qilingan. Ayrim hollarda «ommaviy madaniyat» urush, bosqinchilik, zo'ravonlik, majburlash yo'li bilan o'zga yurtlarda joriy etilgan.

Ommaviy madaniyatning vujudga kelishi muammosi ilmiy izlanuvchilar tomonidan turlicha talqin qilinadi. Ayrim tadqiqotchilar uning vujudga kelishini XIX asrning oxirlarida xalq maorifini ro'yojlantrish, san'at va adabiyotda yuz bergan keng ko'lamli o'zgarishlar bilan bog'laydilar³. Ikkinchi guruh tadqiqotchilar uni XX asrning ikkinchi yarmida amalga oshirilgan ilmiy-texnika inqilobi natijasida aholi ijtimoiy turmush darajasini tobora oshib borishi va madaniyat yutuqlaridan foydalanish imkoniyatlarini kengayishining natijasi deb, hisoblaydilar⁴.

Ommaviy madaniyatning vujudga kelishi masalasiga bu ikki yondashuvning asosini aholi guruhlarining turmush darajasi va ma'naviyatida yuz bergan o'zgarishlar tashkil etadi. Lekin uni aholining savodsizligini tugatish to'g'risida qabul qilingan qonun⁵ yoki ommaviy kommunikatsiya vositalari (radio, kino, televidenie, internet va h.k.)ning vujudga kelishi natijasi sifatida qarash bizningcha to'g'ri bo'lmasa kerak. Chunki tarixda aholining turmush darajasi va madaniyatini rivojlanishiga kuchli ta'sir etgan o'zgarishlar yoki kashfiyotlar (teatrning vujudga kelishi, kitob bosish stanogining kashf etilishi va h.k.) juda ko'p bo'lgan. Shu bois, XIX asrning oxiridan - XX asrning o'rtalarigacha bo'lgan davr mobaynida fan va texnika rivojlanishida, san'at va adabiyotda qo'lga kiritilgan yutuqlar ommaviy madaniyatni vujudga kelishi jarayonini yakunlaganligi, deb qayd etishimiz mumkin.

«Ommaviy madaniyat»ning dastlabki ko'rinishi bir butun holda muqaddas xarakterga ega an'anaviy madaniyatdan mohiyatan sayoz va xordiq chiqarishning g'ayrioddiy turlarini targ'ib qiluvchi madaniyat turi ajralib chiqqan davrlarda paydo bo'lgan. Masalan, «Ommaviy madaniyat»ning rivojlanishi qadimgi shahar-davlatlar nomi bilan bog'liq bo'lib, jumladan,

³ Введение в культурологию. –М., 1996. –С. 63.

⁴ Культурология теория и история культуры. –М., 1996. –С.54-55.

⁵ 1870 йилда Буюкбританияда мажбурий умумий саводхонлик тўғрисида қонун қабул қилинган. Введение в культурологию –М., 1996. –С. 63.

qadimgi yunoniston, rim va Bobilda tomoshalar, ko'zboyliq'ichlar, ko'cha qo'shiqchilari va raqqoslari misolida ko'ngilxushlik qilish turi keng yoyilgan edi⁶.

Ommaviy madaniyat fenomen sifatida jamiyatda ommalashib tarqaluvchi jarayonlarni vujudga keltiradi. Masalan, millatlar kelajagiga ijobiy ta'sir qiluvchi jarayonlar, ya'ni mamlakatlarning o'lmas va bebaho qadriyatlarining tarqalishi bilan birga, jamiyat uchun salbiy ta'sirga ega bo'lgan hodisalar ham ommaviylik asosida tarqaladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Otamuratov S. Globallashuv va milliy-ma'naviy xavfsizlik (siyosiy-falsafiy tahlil). Ikkinchi nashr. – Toshkent: O'zbekiston, 2013. – B. 258-259.
2. Vvedenie v kulturologiyu. –M., 1996. –S. 63.
3. Kulturologiya teoriya i istoriya kultury. –M., 1996. –S.54-55.
4. 1870 yilda Buyukbritaniyada majburiy umumiy savodxonlik to'g'risida qonun qabul qilingan. Vvedenie v kulturologiyu –M., 1996. –S. 63.
5. Chumakov A.N. Metafizika globalizatsii. Kulturno-sivilizatsionnyy kontekst. 2-ye izd., ispravl. i dopoln. M. Prospekt 2017. - 496 s.

⁶ Чумаков А.Н. Метафизика глобализации. Культурно-цивилизационный контекст. 2-е изд., исправл. и дополн. М. Проспект 2017. - 496 с.